

تحولات شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق مختلف جهان

سودابه سراج*

آن، نماگر CPI را همراه با سایر نماگرهای مهم اقتصادی منتشر می‌کنند. شیوه گزارش‌دهی معمول در این گونه آمارها بر اساس کشورهای منفرد و گروه کشورهاست. به عبارت دیگر، آمار CPI و درصد تغییرات آن (نرخ تورم)، علاوه بر هر یک از کشورهای جهان، با تواترهای مختلف، مثلاً برای گروه کشورهای توسعه‌یافته، کشورهای در حال توسعه و نوظهور، کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا نیز گزارش می‌شود.

شاخص بهای کالاها و خدمات مصرف‌کننده^۱، که به عنوان شاخص مبنای محاسبه نرخ تورم مورد استفاده قرار می‌گیرد، از نماگرهای مهم ارزیابی عملکرد اقتصادی کشورهاست و از این رو همواره مورد توجه تحلیلگران و سیاستگذاران اقتصادی بوده است.

برخی سازمان‌های بین‌المللی که مأموریت‌ها و وظایف رسمی مشخصی در عرصه اقتصاد جهانی دارند، مانند سازمان ملل متحد، صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی، سازمان بین‌المللی کار و نظایر

* کارشناس ارشد پژوهشی، گروه حساب‌های کلان اقتصادی، پژوهشکده پولی و بانکی.

با کاهش محسوس نرخ تورم کشورهای کمتر توسعه یافته، در سال‌های اخیر، شکاف مقدار این متغیر میان مناطق مختلف جهان بسیار کمتر شده است

از: کل کشورها، کشورهای توسعه یافته، اقتصادهای در حال توسعه و نوظهور، آسیای در حال توسعه، خاورمیانه و شمال آفریقا و کشورهای زیر صحرای آفریقا. در جدول ۱ فهرست کشورها به تفکیک هر یک از گروه‌های مذکور ارائه شده است.

ارقام مرتبط با کل جهان یا گروه کشورها از میانگین وزنی کشورهای متعلق به آن حوزه به دست می‌آیند که وزن کشورها نیز

در گزارش حاضر بر اساس آمارها و داده‌های ماهانه سال‌های ۱۹۹۰ تا می ۲۰۱۰، منتشر شده در نشریه «آمارهای مالی بین‌المللی»^۲ سال ۲۰۱۰، تحولات نرخ تورم در سطح بین‌المللی ارائه می‌گردد. نشریه مذکور توسط صندوق بین‌المللی پول منتشر شده و یکی از معتبرترین نشریات موجود در زمینه آمارهای اقتصادی به‌هنگام محسوب می‌شود.

کشورهایی که آمار درصد تغییر CPI آنها در IFS سال ۲۰۱۰ گنجانده شده است به دو دسته کلی کشورهای توسعه یافته و اقتصادهای در حال توسعه و نوظهور تفکیک می‌شوند. کشورهای در حال توسعه نیز خود به چندین زیر گروه تقسیم می‌شوند. بر این اساس گروه‌های کشورهای که گزارش حاضر بر آنها تمرکز دارد عبارت‌اند

جدول ۱- فهرست کشورهای هر یک از گروه‌های کشورهای اصلی

نام گروه کشور اصلی	کشورهای متعلق به گروه کشور اصلی
کشورهای توسعه یافته	اتریش، بلژیک، قبرس، فنلاند، فرانسه، آلمان، یونان، ایرلند، لوکزامبورگ، ایتالیا، هلند، پرتغال، جمهوری اسلواکی، اسلونی، اسپانیا، مالت (۱۶ کشور متعلق به ناحیه یورو) استرالیا، کانادا، هنگ کنگ، دانمارک، ایسلند، سوئیس، انگلیس، ایالات متحده آمریکا، جمهوری چک، اسرائیل، ژاپن، کره، نیوزیلند، نروژ، سنگاپور و سوئد
اقتصادهای در حال توسعه و نوظهور	آلبانی، بلغارستان، کرواسی، استونی، لیتوانی، لاتویا، مجارستان، منتنگرو، جمهوری صربستان، چک و اسلواکی، لهستان، رومانی و ترکیه (۱۳ کشور مذکور متعلق به مرکز و شرق اروپا هستند) ارمنستان، جمهوری آذربایجان، بلاروس، گرجستان، قزاقستان، جمهوری قرقیزستان، مولداوی، مغولستان، روسیه، اوکراین آسیای در حال توسعه، خاورمیانه و شمال آفریقا، کشورهای زیر صحرای آفریقا
آسیای در حال توسعه	بنگلادش، بوتان، جمهوری خلق چین، کامبوج، فیجی، هند، اندونزی، جمهوری دموکرات خلق لاتوس، مالزی، مالدیو، میانمار، نپال، پاکستان، فیلیپین، گینه نو، ساموآ، جزایر سلیمان، سریلانکا، تایلند، تیمور شرقی، تونگا، وانواتو، ویتنام
خاورمیانه و شمال آفریقا	الجزیره، بحرین، جیبوتی، مصر، جمهوری اسلامی ایران، عراق، اردن، کویت، لبنان، لیبی، مراکش، موریتانی، قطر، عربستان سعودی، سودان، سوریه، تانزانیا، جمهوری یمن، عمان
کشورهای زیر صحرای آفریقا	کامرون، جمهوری آفریقای مرکزی، چاد، جمهوری کنگو، گابون، گینه استوایی، بنین، بوركینا فاسو، ساحل عاج، گینه بیسائو، مالی، نیجر، سنگال، توگو، آنگولا، بوتسوانا، بوروندی، کیپ ورد، جمهوری کنگو، اتیوپی، گامبا، غنا، کنیا، لسوتو، لیبیا، ماداگاسکار، مالاوی، موریس، موزامبیک، نامیبیا، نیجریه، رواندا، سیشل، سیرالئون، آفریقای جنوبی، سوازیلند، تانزانیا، اوگاندا، زامبیا، زیمبابوه

ماه از سالی معین نسبت به ماه قبل از همان سال محاسبه می‌شود.

$$100 * \frac{CPI(2009 \text{ ژانویه}) - CPI(2009 \text{ فوریه})}{CPI(2009 \text{ ژانویه})} = \text{نرخ تورم ماهانه فوریه 2009}$$

آمارهای ماهانه IFS درصد تغییر در شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرف‌کننده (CPI) و در واقع، نرخ تورم نقطه به نقطه تمامی کشورها و مناطق خاص و همچنین CPI (سال پایه 2005) مناطق خاص را برای تمام ماه‌های سال ذکر می‌کند. آمارهای سالانه نیز درصد تغییر در CPI یک سال نسبت به سال قبل از آن و به عبارتی نرخ تورم سالانه را برای تمامی کشورها و گروه‌های کشوری و همچنین CPI (سال پایه 2005) هر سال گروه‌های کشورهای اصلی گزارش می‌دهد.

در ادامه، نرخ‌های تورم گروه کشورهای اصلی، در فواصل متفاوت زمانی و با روش‌های مختلف محاسبه و گزارش شده‌اند.

1. میانگین نرخ‌های تورم ماهانه در هر سال برای کل کشورها و پنج گروه کشورهای اصلی

در ابتدا با استفاده از شاخص قیمت ماهانه کالا و خدمات، نرخ تورم ماهانه هر ماه در دوره 1990 تا 2010 ارائه می‌شود. سپس همان‌طور

برگرفته از نسبت GDP آنها به GDP کل ناحیه است. این اوزان نشانگر اهمیت نسبی هر کشور بوده و در فواصل پنج‌ساله به‌هنگام می‌شوند.

آمار تغییرات شاخص CPI در نشریه مذکور، به شرح زیر، به سه صورت تغییرات نقطه به نقطه، نرخ تورم سالانه و نرخ تورم ماهانه گزارش می‌شود:

درصد تغییرات هر ماه نسبت به ماه مشابه سال قبل (نرخ تورم نقطه به نقطه): نرخ تورم نقطه به نقطه نشان می‌دهد که شاخص قیمت در پایان یک ماه معین از سال، چند درصد نسبت به همان ماه از سال قبل رشد داشته است.

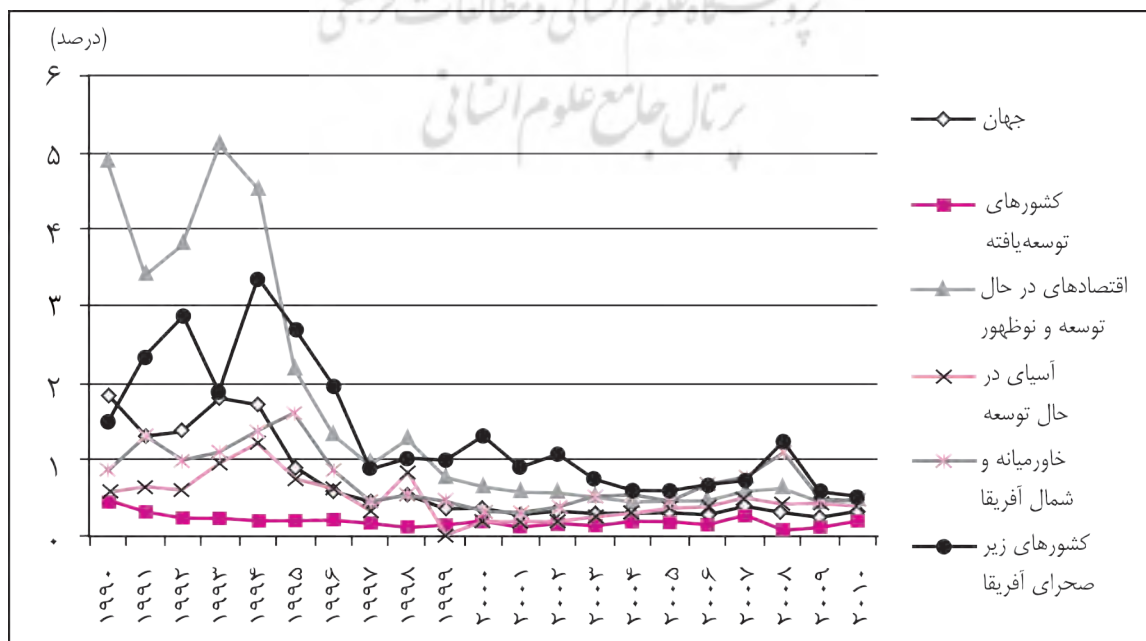
$$100 * \frac{CPI(2008 \text{ ژانویه}) - CPI(2009 \text{ ژانویه})}{CPI(2008 \text{ ژانویه})} = \text{نرخ تورم نقطه به نقطه ژانویه 2009}$$

نرخ تورم سالانه: تورم سالانه درصد رشد شاخص قیمت یک سال را نسبت به شاخص قیمت سال قبل از آن ارائه می‌دهد.

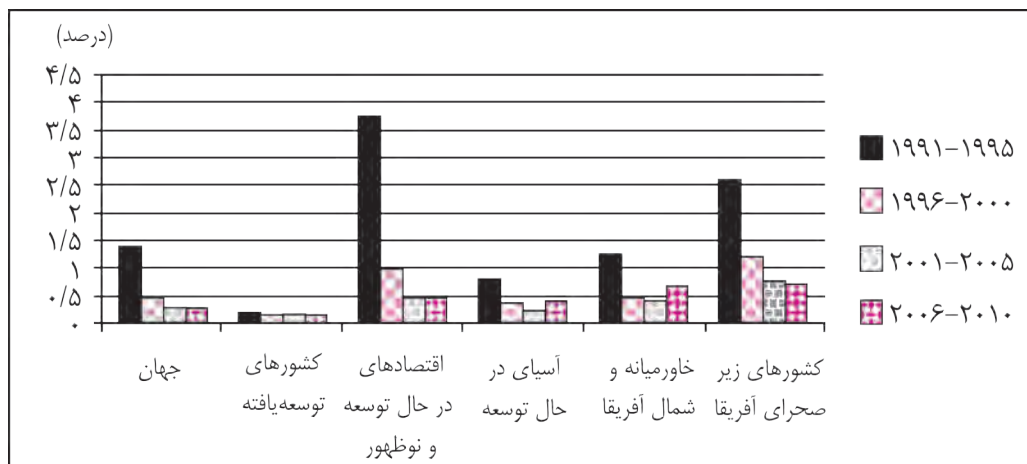
$$100 * \frac{CPI(2009) - CPI(2008)}{CPI(2008)} = \text{نرخ تورم سال 2009}$$

نرخ تورم ماهانه: از این روش، درصد رشد شاخص قیمت یک

نمودار 1- میانگین نرخ‌های تورم ماهانه در هر سال

نمودار ۲- میانگین نرخ‌های تورم ماهانه در دوره‌های پنج‌ساله

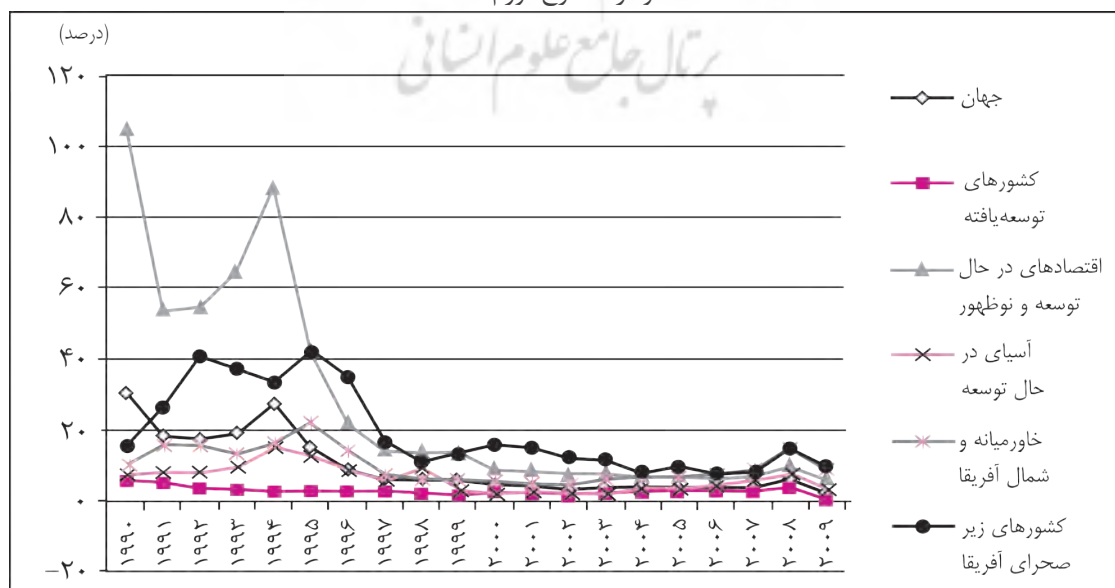
۲. میانگین نرخ‌های تورم ماهانه در دوره‌های پنج‌ساله برای کل کشورها و پنج گروه کشورهای اصلی

در اینجا بازه زمانی مورد نظر به ۴ دوره پنج‌ساله تقسیم شده و از نرخ‌های تورم ۶۰ ماه متعلق به هر دوره میانگین ساده گرفته می‌شود. اولین نکته‌ای که در نمودار ۲ به چشم می‌آید، نرخ تورم بالای (نزدیک به ۴ درصد) اقتصادهای در حال توسعه و نوظهور در سال‌های ۱۹۹۱ تا ۱۹۹۵ می‌باشد. نرخ تورم کشورهای مذکور، بعد از این دوره روند کاهشی داشته و در سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۰ به حدود ۰/۵ درصد می‌رسد. برای کل کشورهای جهان، اقتصادهای توسعه‌یافته

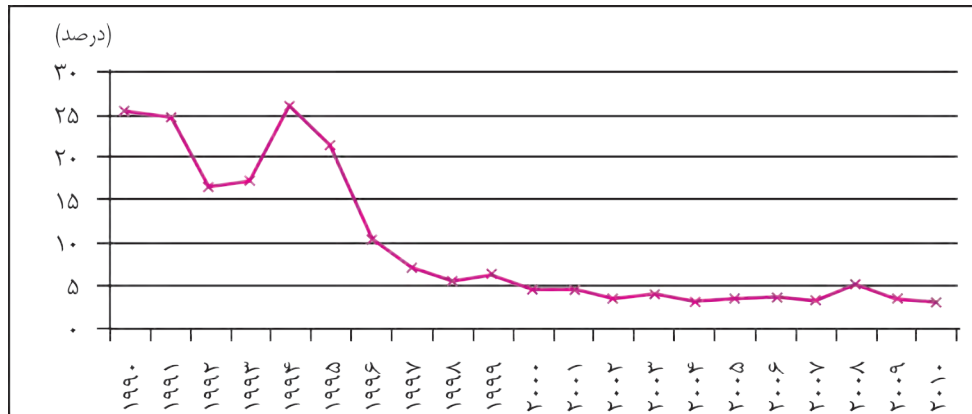
که گفته شد، از داده‌های نرخ تورم ۱۲ ماه یک سال (در مورد سال ۲۰۱۰، از داده‌های ۵ ماه نخست آن)، میانگین ساده گرفته می‌شود.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، نرخ تورم نقطه به نقطه از منطقه‌ای به منطقه دیگر متفاوت می‌شود. به عنوان مثال در سال ۱۹۹۰، این رقم برای کل کشورها ۱/۸ درصد و برای اقتصادهای در حال توسعه و نوظهور حدود ۴/۹ درصد است. اما مطابق نمودار ۱، با گذشت زمان، این اختلاف به شدت کاهش یافته و مثلاً برای ۲ نمونه کشورهای فوق، به ترتیب ارقام ۰/۳ درصد و ۰/۵ درصد محاسبه شده است.

نمودار ۳- نرخ تورم سالانه

نمودار ۴- نرخ تورم نقطه به نقطه در ماه اول هر سال برای کل کشورهای جهان

گزارش شده و میان نرخ تورم مناطق مختلف نیز اختلاف وجود دارد. اما با گذشت زمان و در سال‌های اخیر نرخ تورم تمامی مناطق به سمت صفر همگرا شده است.

۴. نرخ تورم نقطه به نقطه در ماه‌های اول هر سال برای کل کشورها و پنج گروه کشورهای اصلی

نمودار ۴ نرخ تورم ماه ژانویه را در فاصله سال‌های ۱۹۹۰ و ۲۰۱۰، برای تمامی کشورهای جهان، نشان می‌دهد. به غیر از سال‌های ۱۹۹۴، ۱۹۹۵ و ۲۰۰۸، روند این متغیر همواره نزولی بوده و در سال ۲۰۱۰ به حدود ۳/۴ درصد رسیده است.

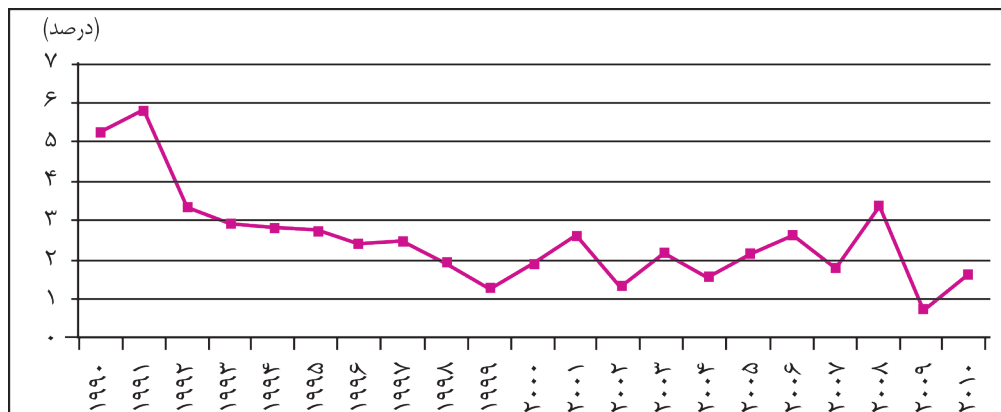
اگرچه نرخ تورم نقطه به نقطه در کشورهای توسعه‌یافته نسبت به کل کشورهای جهان همواره رقم کمتری داشته ولیکن در دهه اخیر، نوسان زیادی را تجربه کرده و در سال ۲۰۱۰ به حدود ۱/۶ درصد رسیده است.

و کشورهای آفریقایی زیر صحرا نیز نرخ تورم در سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۰ به کمترین مقدار خود (به ترتیب ۰/۳ درصد، ۰/۱ درصد و ۰/۷ درصد) رسیده است. اما آسیای در حال توسعه، و منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا کمترین نرخ تورم را در دوره ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۵ (به ترتیب ۰/۲ درصد و ۰/۴ درصد) داشته‌اند. همچنین مشاهده می‌شود که تمام مناطق مورد نظر دارای نرخ تورم بالایی در سال‌های ۱۹۹۱ تا ۱۹۹۵ بوده و پس از آن نرخ تورم به شدت کاهش یافته است.

۳. نرخ تورم سالانه برای کل کشورها و گروه کشورهای اصلی

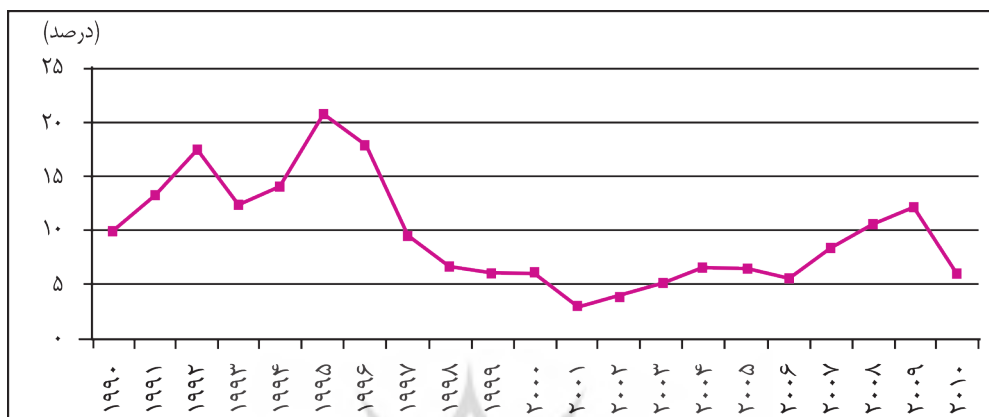
ارقام گزارش‌شده در نمودار ۳ در واقع همان تورم سالانه، year-over-year است. همانند مشاهدات پیشین، در سال‌های نخستین بیشترین نرخ تورم در کشورهای در حال توسعه و نوظهور

نمودار ۵ - نرخ تورم نقطه به نقطه در ماه اول سال برای کشورهای توسعه‌یافته

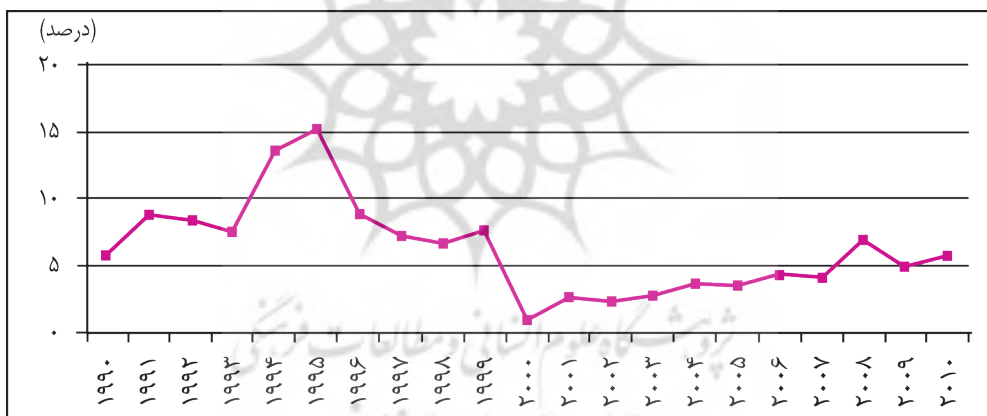

همان‌طور که مشهود است نرخ تورم نقطه به نقطه خاورمیانه و ۲۰۰۱ به حدود ۲/۸ درصد رسیده است. اما پس از آن مجدداً روند شمال آفریقا در سال‌های آخر هزاره دوم روند نزولی داشته و در سال سعودی به خود گرفته و در سال ۲۰۰۹ به حدود ۱۲/۳ درصد بالغ

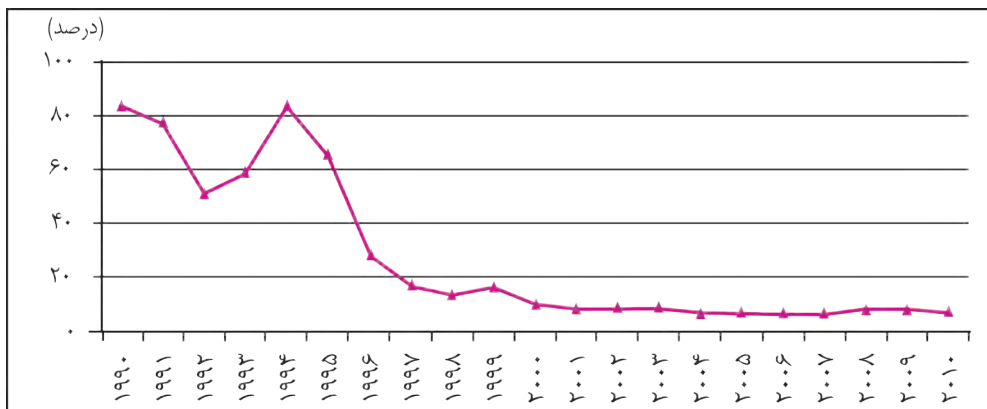
نمودار ۶- نرخ تورم نقطه به نقطه در ماه اول هر سال برای خاورمیانه و شمال آفریقا

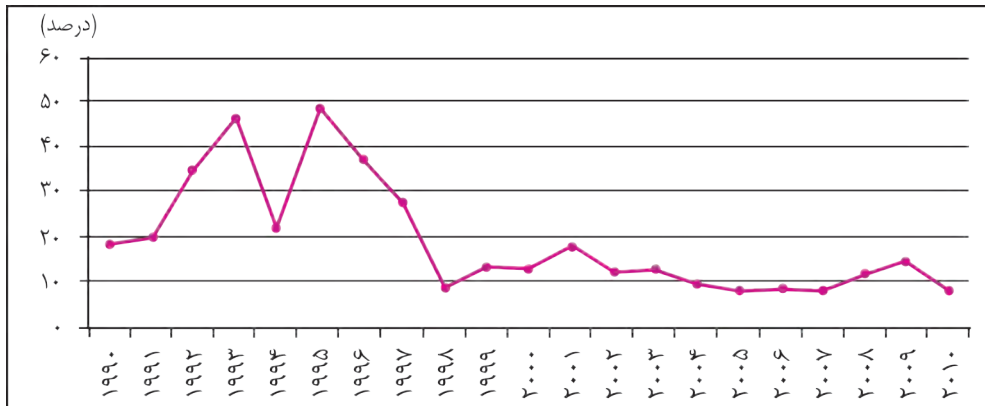
نمودار ۷- نرخ تورم نقطه به نقطه در ماه اول هر سال برای آسیای در حال توسعه

نمودار ۸- نرخ تورم نقطه به نقطه در ماه اول هر سال برای اقتصادهای در حال توسعه و نوظهور

نمودار ۹- نرخ تورم نقطه به نقطه در ماه اول هر سال برای کشورهای زیر صحرای آفریقا

پی‌نوشت‌ها:

- 1- Consumer Price Index (CPI)
- 2- International Financial Statistics (IFS)
- 3- Inflation Rate on a Point-To-Point Basis
- 4- Inflation Rate Year-Over-Year

شده است.

در مورد نرخ تورم کشورهای آسیایی در حال توسعه نمی‌توان روند کاهشی را در دوره مورد مطالعه مشاهده نمود و نمودار آن نیز از سال ۲۰۰۰ دارای شیب ملایم صعودی شده است.

نرخ تورم اقتصادهای در حال توسعه و نوظهور در اواسط دهه ۱۹۹۰ کاهش بسیار شدیدی را داشته و از بیش از ۸۰ درصد در سال ۱۹۹۴ به کمتر از ۲۰ درصد در سال ۱۹۹۷ رسیده است. این روند نزولی با شیبی بسیار ملایم‌تر ادامه یافته و نرخ تورم در سال ۲۰۱۰ حدود ۶ درصد گزارش شده است.

در کشورهای زیر صحرای آفریقا نیز واقعیاتی تقریباً مشابه اقتصادهای در حال توسعه مشاهده می‌شود. نرخ تورم در فاصله سال‌های ۱۹۹۵ تا ۱۹۹۸ به شدت، و پس از آن با نرخ بسیار ملایم‌تر افت کرده و در سال ۲۰۱۰ به حدود ۷ درصد رسیده است.

در انتها می‌توان چنین جمع‌بندی کرد که در سال‌های ابتدایی دوره مطالعه، نرخ تورم در کشورهایی که از درجه توسعه‌یافتگی بالاتری برخوردار بودند، به نسبت، کم (به عنوان مثال تورم سالانه کمتر از ۱۰ درصد) و در کشورهای کمتر توسعه‌یافته به نسبت، بسیار زیاد (به عنوان مثال تورم سالانه بیش از ۶۰ درصد) بوده است. اما با کاهش محسوس نرخ تورم کشورهای کمتر توسعه‌یافته (خصوصاً کشورهای زیر صحرای آفریقا و کشورهای در حال توسعه و نوظهور) در سال‌های اخیر، شکاف تفاوت نرخ این متغیر میان مناطق مختلف جهان بسیار کمتر شده است.